

С Т А Н О В И Щ Е

Относно: дисертационен труд „*Културното предприемачество. Актуални концепции и техните приложения в България*“ на Невена Добрева за получаване на образователната и научна степен „доктор“

От: проф. д.и.н. Николай Йорданов

Представеният дисертационен труд от Невена Добрева в обем от 259 стандартни страници заедно с библиографията и приложенията представлява амбициозно и добросъвестно изследване на проблема за културното предприемачество както в глобален, така и в конкретен български контекст.

Трудът е структуриран в три части. Логиката за този избор се определя от желанието, първо, да се видят промените в съвременна културна ситуация, после, да се представят новите възможности пред културното предприемачество, и накрая, да се анализира ситуацията в културния сектор и фигурата на културния предприемач в България.

Методологията на изследването, най-общо казано, е компилативна. Тя се движи от контекстуалния анализ, през описанието на новите медии и културни феномени, до проблемния анализ на културни и мениджърски политики, както и до представянето на примери (препоръки) за добри практики за културно предприемачество. Демонстрирано е добро познаване на научна литература, която пряко или косвено се свързва с разглеждания проблем. За да се диагностицира състоянието на културното предприемачество в България е проведена специална анкета през 2015 с личности, които се самоопределят като културни (творчески) предприемачи (дадена като приложение към работата). Тя служи и като изходна база за направените заключения относно състоянието на културното предприемачество в България.

Едно от важните достойнства на това изследване е желанието за максимална всеобхватност на анализирания проблем. Разгледани са множество аспекти на

темата, като например авторското право в дигитална епоха, нови маркетингови стратегии, понятието за иновативност в културата, специалното образование и т.н. Понякога желанието за всеобхватност носи и усещането, че не винаги съществува кохерентност между разглежданите примери, статистически данни и концепции за културата в дигиталната епоха, но като цяло, личи разбирането, че културният предприемач днес трябва да има съзнание за нарасналата сложност в съвременния свят. Това, което помага на авторката да центрира своите изследователски усилия сред толкова много разнопосочни проблеми и световни практики е придържането към законите регламентации на ЕС, които безспорно са и насоки за културните и мениджърските политики в български условия.

Друго важно достойнство на представената работа е, че културното предприемачество, не се разглежда само през моделите на бизнес предприемачеството, а и през тези на публичното и социалното предприемачество. Намирам за приносен подобен подход към разглежданата тема.

Искам да подчертая и други две позитивни страни на дисертационния труд на Невена Добрева. Първата е свързана с концептуалната критика към тезите на Франкфурстката школа за вменияване на вторичност на културата, която е технически възпроизводима. Именно чрез тяхното критическо преосмисляне е възможно едно по-дълбоко разбиране за процесите, които се случват в изкуствата и културата в дигитална епоха и медиализираното общество. А вторият позитивен момент в представената работа е вярно очертаната, според мен, логика на историческото развитие на културното предприемачество в България.

Същевременно именно в тези два аспекта бих могъл да оправя и препоръки към представения труд. В концептуален план бих пожелал по-голяма критичност и към неолибералните дискурси за културното развитие. За новите технологии и за иновациите се говори в пределно позитивистичен дух. Не се отчита например,

че огромни групи от населението днес остават в зони на демодернизация, т. е. потенциалната конфликтност между технически напредък и групи от населението, които остават извън образователните и културните стандарти на обществото, също би могла да бъде засегната.

А по отношение на историческата логика на културното предприемачество в България бих пожелал една по-диференцирана картина, при която да се изхожда от разбирането, че това което етикетираме като изкуство или култура, е сложен конгломерат от различни практики, понякога коренно различни, и всяко принципно обобщение на по-абстрактно ниво, изисква неговото конкретизиране на нивото на съответната практика. Струва ми се, че това би могло да бъде пожелание и в концептуален план към цялата работа – понякога тя се доверява и използва общи понятия, които не улавят спецификите на културното и творческото многообразие.

Въпреки тези препоръки, а и други пожелания, които могат да се отправят към една бъдеща публикация на дисертационния труд, намирам, че погледнат като цяло, той постига своите цели по един убедителен начин. Преди всичко, това е разработка на един съществен за приложното културознание, а и за културните политики, проблем. Авторката Невена Добрева демонстрира ерудиция, аналитичен капацитет, последователност и систематичност в изследователската си работа. Нещо повече, тя се стреми към прогностичност и конкретни препоръки за добри практики. Добър пример за това е самият избор на темата и начинът, по който е разработена – те демонстрират желание за подобрене на културна среда: „Работната хипотеза е, че променените условия и среда предполагат нов подход и начин на управление на процесите в културата, което ще превърне културния предприемач в централна фигура.“ (с. 143)

Всичко това ми дава основание да заключа, че представеният от Невена Добрева дисертационен труд *Културното предприемачество. Актуални*

концепции и техните приложения в България“ е едно навременно научно изследване, което има приносен характер. Убедено препоръчвам на неговата авторката Невена Добрева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

Николай Йорданов: